

Badanie stanu sektora obywatelskiego w województwie warmińsko-mazurskim

w kontekście Strategicznej Mapy Drogowej Rozwoju Sektora Obywatelskiego w Polsce

Autorki: Beata Wachniewska-Mazurek, Marta Liberadzka

Stowarzyszenie ESWIP
Obserwatorium Społeczeństwa Obywatelskiego
2016

WYCIĄG DOTYCZĄCY EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Wnioski i rekomendacje

5.1 Edukacja na rzecz aktywizacji obywatelskiej

Szukając odpowiedzi na pytania badawcze dotyczące obszaru aktywizacji obywatelskiej w pierwszym etapie badań pod uwagę wzięto przede wszystkim:

- a) Zbiórki publiczne;
- b) Przekazywanie 1% z podatku dochodowego od osób fizycznych ;
- c) Frekwencja w wyborach samorządowych (faktyczna oraz deklaracyjna);
- d) Wolontariat w organizacjach pozarządowych;
- e) Środki finansowe pozyskane przez organizacje pozarządowe na działania z obszaru wsparcia społeczeństwa obywatelskiego.

WNIOSKI

Pierwszym istotnym wnioskiem jest potrzeba poznania zagadnienia edukacji obywatelskiej w systemie oświaty, W kolejnych badaniach należy uwzględnić obszar edukacji obywatelskiej w szkołach

(podstawowych, średnich, wyższych). Wątek edukacji obywatelskiej w systemie edukacji dotyczyć powinien pytań o zakres i jakość współpracy z organizacjami pozarządowymi, potencjał organizacji do bycia partnerem dla placówek oświatowych w tym zakresie; programowe założenia i realizację edukacji obywatelskiej (w opinii nauczycieli) oraz identyfikację obszarów współpracy pomiędzy szkołami a organizacjami pozarządowymi. Niewątpliwie jest to jeden z istotniejszych obszarów badawczych dla odpowiedzi na pytania o stan edukacji na rzecz aktywizacji obywatelskiej, a brak danych w tym zakresie jest dużym brakiem. Z uwagi na charakter pierwszego etapu badania (metodologię, w tym dostępność danych) na tym etapie raportu niestety obszar ten nie mógł zostać uzupełniony.

Przechodząc do wniosków, stanu edukacji obywatelskiej w województwie warmińsko-mazurskim można podsumować poniższymi wnioskami:

W województwie warmińsko-mazurskim postawy obywatelskie są zakorzenione w świadomości obywateli. Wiemy co powinniśmy, czy raczej czego się oczekuje od nas jako obywatela, i chcemy być postrzegani jako dobrzy obywatele. Jest to efekt oczekiwań społecznych. Jednocześnie zjawisko można metaforycznie określić mianem niepraktykującego obywatela (analogicznie do potocznego określenia tzw. niepraktykujący katolik), co oznacza, że duża część mieszkańców Warmii i Mazur wie, że należy wziąć udział w wyborach, ale nie bierze; wie, że należy angażować się w działania obywatelskie, ale tego nie czyni... Edukacja obywatelska powinna taką postawę stopniowo zmieniać.

Z drugiej strony aktywność społeczna (w odróżnieniu od aktywności obywatelskiej) jest zdecydowanie mocnym potencjałem dla rozwoju kapitału społecznego. Organizacje pozarządowe na Warmii i Mazurach angażują w największym stopniu wolontariuszy zewnętrznych, a także znacznie częściej korzystają z pracy społecznej swoich członków niż w pozostałych regionach Polski. Należy jednak zaznaczyć, iż dotyczy to tzw. formalnego wolontariatu (zorganizowanego przez organizacje pozarządowe). Wolontariat nieformalny (np. angażowanie się na rzecz swojej społeczności) jest zdecydowanie niższy niż w Polsce.

W województwie warmińsko-mazurskim aktywnie działają organizacje pozarządowe na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (aplikują i realizują projekty z tego obszaru).

Postawy obywatelskie są zakorzenione wśród dorosłych mieszkańcach Warmii i Mazur, co jest potencjałem do wykorzystania w przyszłości. Edukacja obywatelska powinna być zatem ukierunkowana na stwarzanie możliwości aktywności w życiu publicznym w szczególności na terenach miejskich. Działania muszą być skierowane nie tyle na przekonywanie o cnotach obywatelskich i potrzebie kultywowania ich, ale na tworzenie praktycznej możliwości udziału w życiu publicznym z poszanowaniem oraz uwzględnieniem świadomości obywateli w sprawach, których ta aktywność

dotyczy (np. dostarczaniem odpowiednich informacji, zrozumiałością języka, przyjazne i powszechne, dostępne formy wyrażania opinii itp.)

Edukacja obywatelska posiada dobre fundamenty świadomości oczekiwanych postaw społecznych wśród społeczności (czyli wiedzy o tym jakich postaw oczekuje się od nas jako obywateli, co powinniśmy robić, jakie zachowania powinny być praktykowane oraz, że takie postawy i zachowania są pożądane i oczekiwane) oraz silnego sektora pozarządowego świadomego potrzeb działania na rzecz budowy społeczeństwa obywatelskiego, co potwierdza fakt organizowania aktywności społecznej i działalności na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (wskaźnik: projekty finansowane ze środków zewnętrznych w tym obszarze).

Pozostaje do zbadania oraz zweryfikowania obszar edukacji obywatelskiej w ramach systemu oświaty (w tym współpracy sektora ze szkołami w celu uzupełniania ofert edukacyjnej w tym zakresie). W opinii organizacji pozarządowych powstaniowa zostaje teza o barku systemowych rozwiązań dot. edukacji obywatelskiej w systemie szkolnictwa. Współpraca z organizacjami pozarządowymi nie jest wykorzystywana, a w województwie działają organizacje z zróżnicowanym potencjale i obszarach działalności, więc istnieją możliwości do wzrostu intensywności partnerskiej współpracy szkół i organizacji. Jedną z form praktykowania aktywności społecznej są szkolne koła wolontariatu, których liczba jest niska (dane wg opinii panelu ekspertów)¹.

Najniższy poziom wykształcenia mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego nie osłabił ich aktywności społecznej, co może być potencjałem dla indywidualnej aktywności obywatelskiej. Jeśli bowiem mieszkańcy podejmują się działań społecznych (bez względu na ich przyczynę), to doświadczenia sprawczości wspólnoty zorganizowanej w konkretne działania, w rozwiązywanie konkretnych problemów, czy zaspokajanie potrzeb wspólnoty, jest dobrym przykładem możliwości aktywności i wpływu. (Oczywiście przy założeniu, że owo poczucie wpływu występuje w stopniu, który pozwala na pozytywny przykład).

REKOMENDACJE

Rekomendacje, wypracowane przez autorów oraz Regionalny Panel Ekspertów, w zakresie aktywizacji obywatelskiej dotyczą wzrostu edukacji obywatelskiej w systemie oświaty oraz rozwoju wolontariatu w zakresie form wolontariatu, organizacji, oraz współpracy ze szkołami i promocji pozytywnego wizerunku wolontariusza.

Pierwszy obszar rekomendacji koncentruje się na aktywności obywatelskiej wśród uczniów i dotyczy wdrożenia działań, które wprowadzą lub zwiększą edukację obywatelską w szkołach. Istotą niemal

¹ Regionalny panel ekspertów (III Sektor dla Polski. Strategiczna Mapa Drogowa Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w Polsce) w dn. 19.12.2016 w Olsztynie.

wszystkich działań w tym obszarze jest współpraca lokalnych organizacji pozarządowych z instytucjami systemu oświaty, a przede wszystkim ze szkołami. Działania dążą do wdrażania, wykorzystywania istniejących rozwiązań (np. scenariuszy lekcji edukacji obywatelskiej, modeli pracy animatorów społecznych, funkcjonowania centrów wolontariatu itp.). Niektóre formy udziału uczniów w życiu publicznym powinny zostać poddane ewaluacji pod względem skuteczności i adekwatności (np. funkcjonowanie samorządów szkolnych). Dla wypracowania trafnych działań niezbędne są etapy diagnoz w tym obszarze. Działania wymagają także przygotowania zasobów, w tym wiedzy i umiejętności wdrażania edukacji obywatelskiej w nauczaniu oraz tworzenia narzędzi, form umożliwiających praktykowanie postaw obywatelskich adekwatnie do wieku oraz umiejętności (np. gazetki szkolne, wewnętrzne konsultacje, wybory do samorządów szkolnych itp.). Zagadnienie edukacji obywatelskiej w systemie edukacji wymaga więc zaplanowania programu w tym zakresie, aby logicznie, spójnie oraz kompleksowo wdrażać proponowane działania.

Drugi cel koncentruje się na aktywności społecznej i wyznacza działania, które dążą do budowania systemowego, stałego udziału w życiu społecznym zarówno dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych. Istotą działań jest wzrost wolontariatu stałego, dla którego przestrzeń tworzyć powinny organizacje pozarządowe (budując swoje umiejętności we współpracy z wolontariuszami w organizacji, w tym również swoim członkami) oraz samoorganizacja lokalnej społeczności (np. koła wolontariatu). Celem jest więc wzrost aktywności społecznej w oparciu o systemowy (stały/systematyczny) udział w życiu społecznym lokalnych wspólnot, umiejętność wykorzystania potencjału społecznego dla rozwiązywania problemów społecznych i zaspokajania lokalnych potrzeb w ramach współpracy samorządów lokalnych z organizacjami pozarządowymi oraz uwzględnianie takich form współpracy przy tworzeniu i realizacji lokalnych polityk publicznych (co jednocześnie tworzy przestrzeń, miejsce, zapotrzebowanie na włączanie się lokalnej społeczności z życie wspólnoty właśnie w ramach wolontariatu). Kluczem są więc działania wokół rozwoju wolontariatu (przede wszystkim systematycznego, stałego).

1. Wzrost edukacji obywatelskiej w systemie oświaty (w tym we współpracy z organizacjami pozarządowymi).
 - a) Opracowanie przez samorzady lokalne oraz organizacje pozarządowe i scenariuszy lekcji dot. obywatelskości i ich upowszechnienie.
 - b) Współpraca ze szkołami/jednostkami organizacyjnymi samorządów gminnych dot. edukacji w zakresie rekomendacji uwzględniania edukacji obywatelskiej w programach nauczania oraz inicjowania współpracy szkół i organizacji pozarządowych.

- c) Współpraca organizacji pozarządowych ze szkołami w zakresie nauki i rozwoju obywatelskości (np. świetlica, wypełnianie wolnego czasu itp.).
- d) Projekty edukacyjne w ramach środków unijnych powinny uwzględniać zagadnienia rozwoju kompetencji obywatelskich.
- e) Opracowanie katalogu działań dot. rozwoju kompetencji społeczno-obywatelskich uczniów, możliwych do realizacji przez organizacje w ramach partnerskich projektów edukacyjnych.
- f) Edukacja nauczycieli w zakresie kompetencji obywatelskich we współpracy z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli oraz Kuratorium Oświaty oraz w ramach projektów edukacyjnych.
- g) Upowszechnienie modelu (konspektów) edukacji obywatelskiej w szkołach.
- h) Zbadanie adekwatność form edukacji obywatelskiej w praktyce wśród uczniów w tym działalności samorządów szkolnych w zakresie ich funkcjonowania dla wypracowania inicjatyw szkół i organizacji pozarządowych na rzecz rozwoju partycypacji obywatelskiej uczniów w życiu szkoły oraz lokalnej społeczności.
- i) Działania edukacyjne dotyczące zasad funkcjonowania państwa (ustroju oraz zasad, procedur, właściwości rzeczowej, organizacji samorządu itp.) dla powszechnej wiedzy podstawowej obywateli niezbędnej dla rozwoju aktywności obywatelskiej.
- j) Rok 2018 w województwie warmińsko-mazurskim ogłosić rokiem Edukacji Obywatelskiej (wraz z organizacją konferencji nt. edukacji obywatelskiej, współpracy organizacji pozarządowych, szkół, kuratoriów oświaty, nauczycieli itd.).

2. Wzrost rozwoju wolontariatu w zakresie form wolontariatu, jego organizacji, oraz współpracy ze szkołami i promocji pozytywnego wizerunku wolontariusza.

- a) Edukacja małych organizacji pozarządowych w zakresie aktywizacji społecznej w ramach wolontariatu w swojej działalności (akcyjnego, stałego) w tym wypracowanie narzędzi dla zachęcania/tworzenia miejsca w organizacji dla wolontariuszy.
- b) Opracowanie/ upowszechnienie przewodników/modeli w zakresie pozyskiwania oraz współpracy z wolontariuszami przez organizacje pozarządowe.
- c) Pomoc we wdrażaniu wolontariatu w organizacji (np. mentoring/ doradztwo/dobre praktyki).

- d) Zwiększenie liczby lokalnych centrów wolontariatu (np. kół wolontariatu w szkołach i instytucjach użyteczności publicznej).
- e) Aktualizacja Programu Rozwoju Wolontariatu w Województwie Warmińsko-Mazurskim.
- f) Wzmocnienie etosu działacza, społecznika poprzez promocję, dobre przykłady itp. (z uwzględnieniem ciągłości historycznej, genezy).
- g) Wzrost zaangażowania przedstawicieli organizacji pozarządowych w działalność wolontarystyczną w działalności swojej organizacji
- h) Wzmocnienie Sieci Wolontariatu Warmii i Mazur.